

**Міністерство освіти і науки України
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ
Спеціальність 013 Початкова освіта**

Методичні рекомендації до написання курсової роботи розглянуто і затверджено на засіданні кафедри педагогіки та методик навчання освітніх галузей і технологій початкової освіти Коломийського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради (протокол №1 від 11 лютого 2021 року).

Методичні рекомендації друкуються за ухвалою науково-методичної ради Коломийського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради (протокол №2 від ___ лютого 2021 року)

Рецензенти:

Курчій Д.Д. – заступник директора з навчальної роботи, кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри педагогіки та методик навчання освітніх галузей і технологій початкової освіти Коломийського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради.

Ходак М.М. – методист, викладач кафедри педагогіки та методик навчання освітніх галузей і технологій початкової освіти Коломийського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради.

Методичні рекомендації містять загальні положення підготовки курсової роботи з педагогічних дисциплін, основні вимоги до виконання курсових робіт, їх структури та технічного оформлення, а також рекомендації до проведення захисту та оцінювання курсових робіт.

Методичні рекомендації адресовано студентам та викладачам коледжу.

Автор-упорядник:

Прокопів Л.Я. – завідувач навчально-виробничої практики, кандидат психологічних наук, викладач кафедри педагогіки та методик навчання освітніх галузей і технологій початкової освіти Коломийського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради

Методичні рекомендації до написання та захисту курсової роботи з педагогіки та методик викладання освітніх галузей спеціальності 013 Початкова освіта. Л.Я. Прокопів. Коломия, 2021. – 23с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
II. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	6
III. СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	8
IV. ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	14
V. ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	15
VI. ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	16
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	18

ДОДАТКИ:

ДОДАТОК 1. Взірець оформлення титульної сторінки курсової роботи.....	19
ДОДАТОК 2. Взірець оформлення змісту курсової роботи.....	20
ДОДАТОК 3. Схема рецензії наукового керівника на курсову роботу.....	21
ДОДАТОК 4. Приклади оформлення списку використаних джерел.....	22

ПЕРЕДМОВА

Nemo nascitur doctus
(ніхто не народжується вченим)

«Ученість - це солодкий плід гіркокого кореня»
Ісократ

У Концепції розвитку педагогічної освіти (16.07.2018) підкреслюється важливість подальшого вдосконалення системи педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації, забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей професійного та особистісного розвитку педагогів, які, у тому числі, стануть ключовою умовою впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

Підготовка і захист курсових робіт – важлива ланка у системі навчання та виховання майбутнього педагога. Курсова робота з педагогіки є одним із видів науково-дослідницької роботи студента.

Навчальним планом освітньої програми «Початкова освіта», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, передбачено написання курсових робіт з педагогіки та методик викладання освітніх галузей. Якість виконання курсової роботи значною мірою свідчить про ступінь засвоєння студентом теоретичного матеріалу, методичної і практичної підготовки, загальної культури, грамотності, наукового та творчого потенціалу.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курсова робота є обов'язковою складовою процесу науково-методичної й професійної підготовки майбутнього фахівця. Це форма самостійної творчої роботи студента. Курсова робота перевіряє не лише теоретичну й практичну підготовку майбутнього фахівця, але і його вміння працювати з літературою, досліджувати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати педагогічний та науковий досвід, самостійно проводити науково-педагогічні дослідження під керівництвом викладача.

Основна мета курсової роботи – систематизація й узагальнення теоретичних знань і практичних умінь студентів, здобутих за час навчання, їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання, удосконалення навичок самоосвіти, наукового дослідження, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду.

Завдання курсової роботи:

- поглибити й розширити теоретичні знання студентів, практичні вміння та навички відповідно до змісту педагогічних дисциплін;

- познайомити майбутніх фахівців із методологічними засадами та методами науково-педагогічного дослідження;
- формувати вміння аналізувати й критично оцінювати наукові та науково-методичні джерела, передовий педагогічний досвід;
- формувати вміння та навички дослідницької роботи, самостійного пошуку, систематизації та узагальнення наукової та навчальної літератури;
- розвивати наукове мислення, творчі здібності студентів;
- формувати й удосконалювати навички академічного письма, викладу своїх думок із використанням загальнонаукової термінології, вимог до оформлення письмових робіт академічного характеру, оформлення бібліографії тощо;
- формувати вміння й навички редагування тексту відповідно до літературних норм і стилістики наукової роботи;
- сприяти усвідомленню соціально-психологічної сутності плагіату як негативного феномену сучасного освітнього простору, необхідності самостійної науково-дослідної роботи;
- стимулювати до самооцінки ступеня підготовленості до самостійної роботи (зокрема наукової) згідно із вимогами інформаційного суспільства, ринку праці, що постійно ускладнюється.

Курсова робота не може мати ані компілятивного, ані реферативного характеру. Вона має містити аналіз використаних наукових та науково-методичних джерел, виклад власного погляду автора на педагогічну проблему.

Текст курсової роботи повинен демонструвати:

- знайомство автора з основною літературою з питання;
- уміння виділити проблему й визначити методи її вирішення;
- уміння послідовно викласти сутність досліджуваних питань;
- володіння відповідним понятійним і термінологічним апаратом;
- рівень аналітичних навичок;
- рівень навичок бібліографічної роботи;
- достатній рівень володіння функціональним стилем наукового викладу;
- уміння виконати фрагмент дослідно-експериментальної роботи, обробити отриманий емпіричний матеріал, проаналізувати, систематизувати, інтерпретувати й робити висновки;
- творчий підхід до роботи.

У процесі роботи студенти вдосконалюють і розвивають такі навички та вміння:

- самостійно формулювати проблему дослідження;
- визначати мету, основні завдання, предмет, об'єкт дослідження;
- здійснювати, пошук і добір потрібної наукової інформації;
- аналізувати свою практичну діяльність під час проходження переддипломної практики;
- логічно і аргументовано висловлювати свої думки, пропозиції, робити висновки;
- правильно оформлювати науково-довідковий матеріал;

- публічно захищати підготовлену роботу (робити наукові повідомлення, відповідати на запитання, захищати свою точку зору тощо).

Курсова робота – це індивідуальне завдання студента науково-дослідницького характеру, яке він виконує самостійно під керівництвом викладача (наукового керівника). Науковий керівник надає студентові допомогу консультативного характеру й оцінює процес і результати його діяльності. Він пропонує тематику курсових робіт, уточнює спільно із студентом проблему й тему дослідження, допомагає спланувати й організувати науково-дослідницьку діяльність студента, призначає час і мінімальну кількість консультацій. Термін виконання курсових робіт визначається робочим навчальним планом.

II. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Підготовка курсової роботи охоплює кілька етапів:

1. Визначення та формулювання теми курсової роботи. Тематика курсових робіт з педагогіки затверджується рішенням кафедри. Перелік тем постійно оновлюється і може доповнюватися та уточнюватися відповідно до пропозицій викладачів кафедри.

Тема курсової роботи має становити інтерес для студента і сприяти максимальному використанню здобутих знань і практичного досвіду. Студент має право запропонувати керівнику обрану самостійно тему наукового дослідження за умови обґрунтування її актуальності та доцільності. Назва курсової роботи повинна бути чіткою, короткою, відповідати змісту дослідження. Обрана тема закріплюється за здобувачем наказом по коледжу. Керівник курсової роботи систематично консультує здобувача і надає науково-методичну допомогу в доборі літератури, складанні плану, виборі методів дослідження, аналізі отриманих результатів, контролює хід її виконання, правильність оформлення.

2. Формулювання мети, об'єкта і предмета дослідження та основних завдань курсової роботи. Залежно від того, наскільки зрозуміло і точно сформульовано мету роботи, визначено предмет і об'єкт дослідження, настільки вдалими будуть її основні завдання, план, організація виконання, стиль викладу.

Правильне визначення мети роботи дасть змогу студенту виокремити в ній основний напрямок дослідження, упорядкувати пошук і аналіз матеріалу, підвищити якість роботи, уникнути загальних міркувань. Мета курсової роботи повинна бути тісно пов'язана з назвою її теми. На основі сформульованої мети студент має визначити предмет і об'єкт дослідження та основні завдання, які необхідно розв'язати в процесі виконання курсової роботи. Завдання повинні конкретизувати основну мету роботи; їх визначення пов'язане з назвами основних розділів.

3. Складання плану курсової роботи. На початку підготовки курсової роботи студенту необхідно ознайомитися зі змістом наукових публікацій за добраною темою і скласти розгорнутий план із зазначенням основних розділів і підрозділів роботи, який потрібно узгодити з науковим керівником.

План курсової роботи є відбиттям її структури, під якою розуміється порядок компонування і взаємозв'язок окремих її частин.

4. Виклад матеріалу курсової роботи. Матеріал роботи студент повинен викладати послідовно, логічно пов'язувати окремі його частини, повністю розкрити тему роботи. Для цього необхідно приділити увагу сучасним теоретичним і методичним розробкам, розглянути і творчо осмислити відповідну наукову літературу та періодичні видання, визначити своє ставлення до дискусійних питань теми роботи. На основі аналізу емпіричних або звітних даних, особистих вражень та узагальнень потрібно зробити необхідні висновки, висвітлити досягнуті успіхи, зазначити існуючі недоліки, а також висловити пропозиції щодо можливостей подальшого покращення діяльності об'єкта досліджень.

5. Подання курсової роботи науковому керівнику на рецензування. Не пізніше, ніж за два тижні до захисту студент подає курсову роботу науковому керівнику, який рецензує її та оцінює за п'ятибальною системою.

У рецензії науковий керівник дає її стисло характеристику, оцінює теоретичний рівень, глибину проведених досліджень, доцільність і обґрунтованість запропонованих рекомендацій, переваги та зауваження. (див. Додаток В)

У разі негативної оцінки курсова робота разом з рецензією повертається студенту, який повинен доопрацювати її з урахуванням зауважень і лише після цього доопрацьований варіант разом із рецензією подати науковому керівнику для повторної перевірки.

Якщо попередня оцінка позитивна, студент допускається та готується до захисту курсової роботи.

Перш ніж розпочинати писати курсову роботу, студент повинен ознайомитися з **основними вимогами до її виконання:**

1. Актуальність теми. Актуальність у перекладі з латинської означає важливість, практичну значущість проблеми. Курсова робота може претендувати на той чи інший ступінь актуальності тільки тоді, коли її тема відповідає сучасним вимогам підготовки вчителя, а питання, що розкриваються в роботі, важливі для розуміння суті і структури діяльності вчителя, її організаційних, правових, психологічних та інших сторін.

2. Достатній теоретичний рівень. Ця вимога означає, що студент повинен розкрити обрану тему курсової роботи на сучасному рівні розвитку відповідної науки (педагогіка, психологія, окремих методик), використовуючи такі підходи й наукові знання, які пояснюють різні явища, події, підходи з позицій сьогодення. Крім того, студент повинен достатньо повно розкрити основні поняття і терміни, що стосуються проблеми курсової роботи, включити у зміст матеріалу тільки об'єктивні факти і реальні практичні приклади.

3. Дослідницький характер. У курсовій роботі повинні міститись елементи дослідження:

– вивчення достатньої кількості опублікованих джерел (книг, підручників, журнальних статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів;

- систематизація та аналіз різних думок і підходів, формулювання власної точки зору на проблему, що розглядається;
- порівняння теоретичних поглядів вчених, діяльності вітчизняних і зарубіжних педагогів, розробка висновків, рекомендацій.

4. Грамотність оформлення. Це важлива вимога до курсової роботи, що підвищить її якість. У роботі не повинно бути граматичних та стилістичних помилок. Необхідно дотримуватись правил цитування, оформлення зносок, списку використаної літератури. Крім того, виконання цієї вимоги виховує у студента культуру оформлення наукових праць.

III. СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Основою для складання змісту курсової роботи є попереднє ознайомлення з літературними джерелами.

Структура курсової роботи:

- вступ;
- основна частина (2-3 взаємопов'язані і логічно побудовані розділи, що дозволяють розкрити тему);
- висновки;
- список використаної літератури та джерел;
- додатки.

Вступ розкриває сучасний стан наукової проблеми (завдання), її значення, підстави і початкові дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження, його основну мету, завдання, а також шляхи їх досягнення, методологію. Почати слід з постановки проблеми в загальному вигляді і її зв'язку з важливими науковими і практичними завданнями, аналізу останніх досліджень і публікацій, в яких розпочаті вирішення цієї проблеми і на які спирається автор, а також законодавства і нормативно-правових актів.

Обґрунтування актуальності теми. Шляхом критичного аналізу і порівняння обґрунтовують актуальність і доцільність роботи. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Коротко викладають зв'язок обраного напрямку досліджень з планами закладу освіти, де виконана робота, а також з галузевими та (або) державними планами та програмами.

В огляді літератури окреслюються основні етапи розвитку наукової педагогічної думки за проблемою дослідження. Огляд літератури не повинен бути простим переліком опрацьованої літератури і переказом змісту. Стисло, критично висвітлюючи роботи дослідників, здобувач повинен назвати ті питання, що залишилися невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Як правило в тексті вступу фіксуються тільки автори робіт, або йдеться лише про конкретні наукові проблеми. Ця частина вступу завершується висновком про ступінь висвітлення обраної теми.

Далі формулюють **об'єкт і предмет дослідження**. Об'єкт дослідження – це процес, стан або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для

вивчення. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага, оскільки предмет дослідження визначає тему курсової роботи, яка зазначається на титульному аркуші як її назва. Визначаючи об'єкт, треба знайти відповідь на запитання: що розглядається? Разом з тим, предмет визначає аспект розгляду, дає уявлення про зміст розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом – те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення.

На підставі цього логічно виглядає необхідність сформулювати **мету та завдання дослідження**. Мета роботи пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхами його досягнення. Метою дослідження є кінцевий результат, на досягнення якого спрямовано дослідження, вирішення проблем і усунення недоліків. При формулюванні мети можуть використовуватися слова: «обґрунтувати новий підхід...», «уточнити порядок...», «конкретизувати положення про...», «аргументувати необхідність...» і тому подібне. Для досягнення мети необхідно поставити завдання дослідження, відповіді на завдання повинні бути відображені у висновках. Формулювання завдань необхідно робити якомога ретельніше, оскільки опис їхнього рішення повинен становити зміст розділів курсової роботи. Це важливо також і тому, що заголовки таких розділів відображають завдання проведеного дослідження.

Гіпотеза (від гр. hypothesis – передбачення) – це теоретично обґрунтоване припущення стосовно результату вирішення означеної проблеми (визначається в прикладних дослідженнях). В окремих роботах гіпотеза може бути відсутня.

Методи дослідження. Реалізації поставлених завдань має сприяти вибір теоретичних, емпіричних та методів математичної статистики. Наприклад:

– теоретичні: аналіз і синтез – для вивчення навчально-нормативної документації, педагогічної, методичної та спеціальної літератури, навчальних програм, дисертацій та авторефератів, матеріалів конференцій і періодичних фахових видань із метою визначення стану розробленості та перспектив досліджуваної проблеми; зіставлення та порівняння різних поглядів учених на досліджувану проблему; визначення напрямів дослідження; узагальнення досвіду роботи вчителів початкових класів загальноосвітніх шкіл міста (району, області, регіону, країни, міжнародного) щодо використання ефективних прийомів і методів при формуванні відповідних навичок;

– емпіричні: цілеспрямоване педагогічне спостереження, бесіди з учителями, анкетування, психолого-педагогічне тестування, аналіз діяльності учнів, усне та письмове опитування вчителів для виявлення значущості проблеми; спостереження за динамікою розвитку, педагогічний експеримент для отримання достовірних даних про якісні зміни;

– математичної статистики (статистичні): методи кількісного і якісного порівняння даних, комплексної статистичної обробки показників

дослідно-експериментальної роботи – для підтвердження ефективності визначених шляхів та достовірності отриманих результатів.

База дослідження. Указується найменування закладу загальної середньої освіти, на базі якого проводилася дослідно-експериментальна робота, та кількість учасників експерименту (учнів і вчителів). Наприклад: дослідно-експериментальна робота проводилася під час переддипломної педагогічної практики в загальноосвітньому навчальному закладі № ____ м. _____. В експериментальній роботі на різних етапах взяли участь ... учнів, ... вчителів початкових класів.

Апробація результатів дослідження проблеми. Вказується, на яких науково-практичних конференціях, нарадах, семінарах оприлюднено результати досліджень, викладених у курсовій роботі.

Практичне значення одержаних результатів. У роботі, що має теоретичне значення, треба подати відомості про наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання, а в роботі, що має прикладне значення – відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як їх використати. Відзначаючи практичну цінність здобутих результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання.

Рекомендований обсяг вступу – 3-5 сторінок.

Основна частина повинна відповідати наступним вимогам:

– в основній частині, поділеній на окремі розділи, розкривається зміст теми дослідження;

– у кожному розділі повинна бути завершеність змісту, головна ідея, а також тези, підтверджені посиланнями на нормативно-правові акти, думки різних авторів, статистичні дані, результати анкетування, аналітичних даних та практичного досвіду;

– думки мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст має бути підпорядкований одній головній ідеї;

– кожний висновок повинен логічно підкріплювати попередній, один доказ впливати з іншого, інакше текст втратить свою єдність;

– до кожного розділу роботи необхідно зробити узагальнення, тобто висновки. Необхідно пам'ятати, що висновки до розділів не повинні мати реферативного характеру або бути подані у формі викладу того, що зроблено.

Кожен розділ починають з нової сторінки. Розділи курсової роботи можуть поділятися на підрозділи (нумерація складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою). Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумеруються арабськими цифрами. Підрозділи, пункти і підпункти не починають з нової сторінки. Вони нумеруються і оформлюються в межах розділу, виділяючи їх назву жирним шрифтом і відділяючи один підрозділ (пункт, підпункт) від одного відступом у 1,5 інтервали. У кінці назви підрозділу (пункту, підпункту) ставиться крапка і на цьому ж рядку продовжується текст (див. Додаток Б).

Перший (теоретичний) розділ присвячується теоретичному аналізу проблеми, яка досліджується. У ній:

- розкривається історія розвитку питання;
- уточнюються поняття та сутність об'єкта, що вивчається;
- надається оцінка ролі та значення обраного об'єкта дослідження;
- вказується місце предмета дослідження у структурі відповідної системи, елементом якої він є;
- класифікуються та уточнюються наукові поняття;
- визначається ступінь вивченості даної проблеми на основі огляду та критичного аналізу відповідної вітчизняної та зарубіжної літератури, основних етапів розвитку наукової думки;
- подається короткий, критичний аналіз робіт попередників з вказівкою на ті питання, що залишилися невирішеними;
- аналізуються програми (підручники) з даного питання з обґрунтуванням наявних в них переваг, недоліків та необхідності їх вдосконалення;
- дається аналіз практики застосування даної системи чи методу на прикладі конкретних освітніх закладів, висуваються пропозиції (власні висновки) щодо форм і шляхів такого вдосконалення з урахуванням позитивного досвіду педагогів інших регіонів чи країн.

Посилання на дослівні цитування чужого тексту є обов'язковими, переписування тексту без посилань на автора є плагіатом і карається законом як порушення авторських прав.

Орієнтовний обсяг першого розділу – 10-12 сторінок друкованого тексту.

У другому (практичному, експериментальному, дослідницькому) розділі основної частини подається:

- аналіз практики застосування даної системи чи методу з даного питання на прикладі конкретних освітніх закладів, власні висновки про наявність невирішених практичних проблем, шляхи їх вирішення;
- опис проведення усіх етапів експерименту (педагогічного дослідження, спостереження);
- результати власних досліджень, обов'язкова їх аргументація, з вказівкою того нового, що автор вносить у розробку проблеми.

У практичному розділі студент може запропонувати власні методичні розробки (уроків, виховних занять, заходів) та аналіз їх впровадження, проаналізувати досвід впровадження різноманітних методичних інновацій з досліджуваної теми, визначити необхідні умови для використання методичної розробки, розробити методичні рекомендації тощо.

Якщо робота містить експериментальне дослідження, то його можна умовно поділити на етапи, на кожному з яких проводиться певна дослідницька робота з конкретними завданнями. Перший, підготовчий (теоретико-аналітичний) етап передбачає:

- детальний теоретичний аналіз раніше опублікованих робіт з теми дослідження: визначення невирішених проблем, що стануть основними в даному експерименті;
- постановку мети й завдань дослідження;
- вивчення реальної практики вирішення досліджуваної проблеми;

– вивчення розроблених у теорії та застосовуваних на практиці заходів, що сприяють вирішенню проблеми;

– формування гіпотези дослідження.

На цьому етапі вирішуються такі завдання:

– вибір потрібної кількості експериментальних об'єктів (кількості школярів, класів, шкіл тощо визначення можливої тривалості експерименту;

– вибір конкретних методик для вивчення початкового стану експериментального об'єкта, анкетного опитування, інтерв'ю, створення відповідних освітньо-виховних систем, експертної оцінки, самооцінки та ін.;

– перевірка оптимальності та ефективності відібраних методик на невеликій кількості досліджуваних;

– визначення ознак, за якими можна з достатньою вірогідністю стверджувати про зміни досліджуваного об'єкта під впливом запропонованих педагогічних дій.

Другий – дослідницький етап, що охоплює констатувальний, формувальний та контрольний експеримент:

1) констатувальний, мета якого – вивчення початкового стану проблеми, проведення зрізу вихідного рівня досліджуваного явища чи процесу. На цьому етапі збираються попередні відомості, використовуючи спостереження, анкети, тести, описуються умови, що передують виникненню досліджуваного факту.

2) формувальний, мета якого – педагогічний вплив на особистість, яка досліджується, або вплив на випробувані новим фактором. Виділяється контрольна та експериментальна групи (класи), які повинні бути однакові за кількістю учнів, віком, поточною успішністю, професійною підготовкою вчителя. Контрольна група (КГ) навчається за традиційною програмою. Експериментальна група (ЕГ) – за спеціально розробленою програмою. У першому констатувальному зрізі в контрольному класі досліджувані параметри повинні бути вищими, ніж в експериментальному, а після проведення формуючого експерименту, – навпаки – нижчими. У цьому випадку буде доведена висунута гіпотеза і можна говорити про ефективність запропонованих методів навчання.

3) контрольний експеримент виявляє зміни, що відбулися під впливом формувального експерименту або їх відсутність, порівнюється вплив різних факторів на результат дослідження у експериментальних та контрольних групах; проводиться детальний опис результатів, обробляються результати проведеної роботи, які порівнюються з даними, отриманими на констатувальному етапі; формулюються узагальнюючі висновки, що підтверджують правильність висунутої гіпотези або спростовують її.

Дані про результати практичного дослідження (валідність та надійність) повинні бути об'єктивними та правдивими.

Третій етап – підсумковий (завершально-узагальнюючий) – це аналіз результатів та розробка рекомендацій. Упровадження рекомендацій дослідження (апробації) – виступи з доповідями на науково-практичних семінарах, конференціях, розробка методичних рекомендацій. На етапі завершення дослідження та підведення підсумків необхідно чітко і конкретно визначити

роль отриманих результатів для практики. Треба показати, для якої саме ділянки науки чи практики можуть бути корисні висновки дослідження і якою мірою нові знання можуть викликати позитивні зміни, які наслідки можуть бути досягнуті при впровадженні результатів. Результат дослідження має бути поданий так, щоб його можна було використати в науковій практичній діяльності.

Орієнтовний обсяг другого розділу – 12-14 сторінок.

У **висновках** обсягом до 3 сторінок викладають наукові і практичні результати, отримані в роботі, що повинні містити формулювання розв'язаної проблеми (завдання), обґрунтування шляху вирішення наукової проблеми, значення отриманих результатів для науки і практики. Це, по суті, синтезоване узагальнення всієї роботи з критичним аналізом, свіжими, перспективними думками, рекомендаціями тощо. Найбільш прийнятні для опису результатів слова: «класифіковано...», «конкретизовано...», «допрацьовано...», «уточнено...», «визначено...», «встановлено...», «обґрунтовано (аргументовано)...» тощо, а для вказівки міри новизни – «отримало подальший розвиток...», «удосконалено...». Завершується висновок вказівкою на перспективи подальших розробок досліджуваної теми.

Список використаної літератури та джерел наводять вкінці тексту, починаючи з нової сторінки. Найбільш поширеним способом групування бібліографічних описів є розташування за алфавітом. Джерела у списку не перекладаються, а подаються тією мовою, якою вони вийшли. Список використаної літератури та джерел потрібно складати з урахуванням нормативних положень ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (див. Додаток Г).

Додатки. У додатки слід включати допоміжні матеріали (таблиці допоміжних цифрових даних, ілюстрації, схеми допоміжного характеру тощо).

Правила цитування та посилання на джерела

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору наводять цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується також вираз «так званий»;
- цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині,

на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- при непрямому цитуванні (переказі, викладенні думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його висновків і давати відповідні посилання на джерело;
- цитування не повинне бути ні надмірним, ні недостатнім, бо і те, і те знижує рівень наукової праці: надмірне цитування створює враження компліятивності праці, а недостатнє – знижує наукову цінність викладеного матеріалу;
- якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел, які мають велику кількість сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул джерела, на яке дано посилання в роботі. Наприклад «В.О. Сухомлинський з цього приводу зазначав ...» [35, с. 41-42].

IV. ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Текст курсової роботи повинен бути відредагованим, стилістично витриманим як наукове дослідження. Остаточне оформлення курсової роботи здійснюється у відповідності з вимогами щодо написання та оформлення курсових робіт:

1. Курсова робота виконується українською мовою.
2. Обсяг курсової роботи – 30-35 сторінок. Робота повинна бути надрукована на одній стороні аркуша стандартного формату (А-4). Для оформлення роботи використовується звичайний пластиковий «скорозшивач» (пружинка) з прозорою обкладинкою. За умови дистанційної форми навчання курсова робота подається в електронному вигляді.
3. Рекомендований шрифт – Times New Roman, кегль – 14 текстового редактора Word з міжрядковим інтервалом 1,5. Абзацний відступ – 1,25.
4. Текст роботи розміщується на аркуші з урахуванням стандартних відступів: зверху – 2 см; знизу – 2 см; ліворуч – 3 см; праворуч – 1,5 см.
5. Кількість рядків на аркуші відповідає кількості рядків на друкованій сторінці через два інтервали (29 – 30 рядків).
6. Нумерація сторінок подається арабськими цифрами в правому нижньому куті (без крапки). Титульна сторінка курсової роботи не нумерується.
7. Титульна сторінка курсової роботи виконується за поданим взірцем (див. Додаток А).
8. На другій сторінці подається зміст роботи (див. Додаток Б).
9. Кожний розділ курсової роботи починається з нової сторінки. Заголовок розділу або підрозділу обов'язковий.
10. Заголовки структурних частин роботи ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, ДОДАТКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ друкують великими літерами посередині сторінки. Заголовки підрозділів друкують

маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Не допускається розміщення назви розділу чи підрозділу в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише рядок тексту.

11. Покликання на літературні джерела в тексті наводяться в квадратних дужках []. Це може бути покликання на джерело загалом або на джерело із зазначенням конкретної сторінки, наприклад: [9, с. 36].
12. Бібліографічні покликання подаються за існуючими нормативами (див. Додаток Г).
13. Ілюстрації, а також рисунки, схеми, графіки, діаграми доцільно розмістити на одному листку і подавати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які є в тексті роботи, мають загальну нумерацію (арабськими цифрами) в межах розділу і позначаються словом «Рис.» (рисунок), наприклад: «Рис. 1.2» (другий рисунок першого розділу), «Рис 2.3» (третій рисунок другого розділу) і т.д.
14. Таблиці нумерують теж послідовно в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» (курсив) із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).
15. Додатки розміщують в кінці. Кожний додаток починають з нової сторінки, у правому верхньому куті пишуть слово «ДОДАТОК». Додаток повинен мати тематичний заголовок. Якщо в курсовій роботі міститься кілька додатків, їх послідовно нумерують арабськими цифрами чи буквами А, Б, В тощо (наприклад: «ДОДАТОК 1»). Посилання на додатки в текстовій частині роботи є обов'язковим.

IV. ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконана курсова робота у встановлений регламентом термін здається на кафедру і після реєстрації передається науковому керівнику для рецензування. У своїй рецензії викладач зазначає позитивні сторони й недоліки курсової роботи, оцінює ступінь самостійності формулювання основних положень та висновків, наявність елементів творчого пошуку й новизни, величину масиву опрацьованої інформації, дотримання вимог щодо змісту й оформлення роботи, а також робить висновок щодо допуску до захисту (див. Додаток В).

Досвід рецензування науковими керівниками курсових робіт показує, що у курсових роботах найчастіше трапляються такі зауваження:

- зміст роботи не узгоджений із темою (фактично розкриваються питання, не передбачені темою);
- матеріал викладається неструктуровано, безсистемно;
- текст містить логічні помилки, простежується невміння виокремити головне та суттєве;
- матеріал роботи являє собою перепис тексту із друкованих чи Інтернет – джерел, без посилань на них;

- робота практично не містить узагальнення літературних джерел або невдало поєднує теорію та результати експериментального дослідження.

З позитивною рецензією наукового керівника курсова робота допускається до захисту.

Захист проходить на засіданні комісії із захисту курсових робіт. Членами комісії є викладачі кафедри педагогіки та методик навчання освітніх галузей і технологій початкової освіти – наукові керівники курсових робіт. Захист відбувається у присутності студентів, допущених до захисту.

Процедура захисту курсової роботи передбачає:

1. Доповідь студента, у якій стисло (7 – 10 хвилин) повідомляються основні положення виконаної курсової роботи: тема, об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження; висновки щодо теоретичного аналізу проблеми дослідження; основні результати емпіричного дослідження; загальні висновки.

2. Відповіді студента на запитання стосовно роботи, поставлені членами комісії та присутніми студентами.

Під час захисту курсової роботи студент повинен пам'ятати, що наукова дискусія є методом з'ясування правильності тих чи інших позицій, їх перспективності, актуальності чи практичної значущості. Студент має виявляти повагу до інших позицій, думок, оцінок у процесі наукової дискусії, має проявляти стриманість у відповідях на зауваження, навіть якщо він не можете з ними погодитися. Для успішного захисту важливим є також уміння знаходити аргументи і переконувати у власній позиції.

Захист курсової роботи є відповідальним етапом у процесі її виконання. Оцінка курсової роботи може бути змінена під час захисту: знижена, якщо студент не дав повної, змістовної відповіді на поставлені питання, або підвищена, якщо студент аргументовано доводить свою обізнаність у проблематиці дослідження.

Після успішного захисту результати наукового дослідження можуть бути рекомендовані до друку у фахових наукових виданнях чи участі в тематичних науково-практичних конференціях.

V. ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Якість виконання курсової роботи та результати її захисту оцінюються за шкалою оцінювання ECTS, відповідно до якої вихідною кількістю балів при рецензуванні і захисті наукового дослідження вважається 100 балів.

За якість роботи і рівень наукової та практичної підготовки студента відповідно до національної шкали виставляються оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Шкала оцінювання курсової роботи

Кількість балів	Національна шкала	Шкала ECTS
90-100	5	Відмінно
80-89	4	Добре
70-79		

60-69	3	Задовільно	D
50-59			E
25-49	2	Незадовільно	FX
0-24			F

«Відмінно» (90-100 балів) ставиться студентам за умови повного розкриття теми і мети дослідження, дотримання усіх вимог до виконання й оформлення курсової роботи, наявності в ній елементів самостійного наукового аналізу, чіткого формулювання результатів дослідження і логічних висновків, які розкривають поставлені завдання, творчого підходу до висвітлення досліджуваної проблеми, дотримання акуратності в оформленні курсової роботи. Доповідь студента на захисті логічна і змістовна, відображає зміст курсової роботи, проголошена вільно, відповіді на запитання правильні і логічно аргументовані.

«Добре» (70-89 балів) виставляється студенту, тема роботи якого розкрита, але мають місце незначні недоліки в оформленні теоретичної чи практичної частини дослідження, поверхово зроблений аналіз літературних джерел, недостатньо вдало сформульовані результати дослідження й висновки, робота загалом оформлена згідно з чинними вимогами, проте містить окремі несистематичні помилки та стилістичні огріхи. Доповідь на захисті логічна, але відображає не всі змістові акценти курсової роботи, відповіді на запитання правильні і стислі.

«Задовільно» (50-69 балів) студент отримує, якщо недостатньо розкрита тема роботи, її зміст не відповідає в повній мірі меті дослідження, здійснено поверхневий аналіз теоретичних засад дослідження, наявний недостатній обсяг фактичного матеріалу, розділи мають реферативний характер, не містять аналізу літературних джерел та елементів наукового дослідження, висновки сформульовані з надмірною узагальненістю, має місце неправильне оформлення курсової роботи. Доповідь на захисті прочитана за текстом, не всі відповіді на запитання правильні і повні.

«Незадовільно» (0-49 балів) ставлять студенту у тому випадку, коли не розкрита тема дослідження, мета і зміст роботи погано пов'язані між собою, відсутній аналіз літературних джерел, переважає описовість і реферативність матеріалу, виконання дослідження має випадковий, несистемний характер, висновки не видаються достовірними, мають місце суттєві огріхи в оформленні курсової роботи. Доповідь на захисті прочитана, відповіді на запитання комісії неточні або неповні. Як правило, така курсова робота до захисту не допускається.

Оцінювання якості виконаної курсової роботи здійснюється за такими критеріями: актуальність обраної теми та ступінь її розробки; чіткість формулювання мети і завдань дослідження; повнота охоплення літературних джерел та наявність їх критичного огляду; творчий підхід до написання курсової роботи та самостійність викладення матеріалу; якість, логічність та аргументованість отриманих результатів; дотримання вимог до оформлення структурних частин курсової роботи; змістовність та логічність доповіді

студента під час захисту про основні результати дослідження; правильність і чіткість відповідей на запитання членів комісії та осіб, присутніх на захисті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Артемчук Т.І. та інш. Методика організації науково-дослідної роботи. – К.: Форум, 2000. – 270с.
2. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень. - К.: Вища школа, 1997. – 271с.
3. Дарманський М., Калинюк В., Телячий Ю. Дипломна робота в системі ступеневої підготовки педагогів/ М. Дарманський, В. Калинюк, Ю. Телячий. – Хмельницький: Вид-во ХГПІ, 2001. - 141 с.
4. Гончаренко С. Педагогічні дослідження / С. Гончаренко. - К.: АПН України, 1995. - 45с.
5. ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. – Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с.
6. Кіліченко О. та ін. Технологія самостійної навчально-наукової роботи студентів/ О. Кіліченко та ін. - Івано - Франківськ, 2003. - 88 с.
7. Коломієць В. Як виконувати курсову роботу: Метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / В. Коломієць. – К.: Вища шк., 2003. – 69 с.
8. Концепція розвитку педагогічної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 липня 2018р. №776 [<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogic-hnoyi-osviti>].
9. Краснобокий Ю.М. Словник-довідник науковця-початківця. – К.: Науковий світ, 2000. – 83с.
10. Крушельницька О. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник/ О. Крушельницька. – К.: Конф., 2003. – 192 с.
11. Методичні рекомендації до написання та оформлення курсових робіт. Покровськ: ВЦ, 2019. – 73 с.
12. Організація науково-дослідної роботи в закладах освіти. – Тернопіль “Астон”, 2001. – 138 с.
13. Романюк С.З. Магістерська робота з педагогіки: Навчально-методичний посібник. - Чернівці: Рута, 2005. – 208 с.
14. Сидоренко В.К., Дмитренко П.В. Основи наукових досліджень. – К., 2000. – 259.

- 15.Стеченко Д., Чмир О. Методологія наукових досліджень: підручник/ Д. Стеченко, О. Чмир. – К.: Знання, 2005. – 309 с.
- 16.Шейко В., Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник/ В. Шейко, Н. Кушнарєнко. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 307 с.

ДОДАТОК А

Взірець оформлення титульної сторінки курсової роботи

Міністерство освіти і науки України
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради

Кафедра педагогіки та методик навчання
освітніх галузей і технологій початкової освіти

Курсова робота з педагогіки

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Студента(ки) _____ курсу, групи _____,
спеціальності _____

(прізвище та ініціали студента (ки))

Науковий керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

м. Коломия – 20__ рік

ДОДАТОК Б

Взірець оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....

РОЗДІЛ 1. ЗАГОЛОВОК РОЗДІЛУ.....

1.1 Заголовок підрозділу.....

1.2 Заголовок підрозділу.....

1.3 Заголовок підрозділу.....

Висновки до розділу 1.....

РОЗДІЛ 2. ЗАГОЛОВОК РОЗДІЛУ.....

2.1 Заголовок підрозділу.....

2.2 Заголовок підрозділу.....

2.3 Заголовок підрозділу.....

Висновки до розділу 2.....

ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ДОДАТКИ.....

ДОДАТОК В

Рецензія наукового керівника на курсову роботу

РЕЦЕНЗІЯ

на курсову роботу з _____
(назва навчальної дисципліни)

Студента(ки) _____ курсу _____
(прізвище, ініціали)

Спеціальність _____

Рецензент _____
(прізвище, ініціали)

Актуальність вибору теми _____

Зміст курсової роботи _____

Реалізація мети і завдань дослідження _____

Практична значущість _____

Якість використаних джерел _____

Зауваження _____

Висновки _____

Робота допущена до захисту:

«___» _____ 20__ р. Рецензент _____ підпис

Робота захищена з оцінкою _____

«___» _____ 20__ р.

Члени комісії:

ДОДАТОК Г

Приклади оформлення списку використаних джерел

ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання» від 01.07 2016,

Характеристика джерела	Приклад оформлення в курсовій роботі
Книга одного автора, монографія	Андрущенко В. П. Світанок Європи: проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття: монографія / Віктор Андрущенко. – 3-тє вид. – Київ : Знання України, 2015. – 1099 с.
Книга двох-трьох авторів	Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: [монографія] / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – Київ : Пед. думка, 2012. – 368 с.
Книга чотирьох авторів	Педагогічне оцінювання і тестування : правила, стандарти, відповідальність / Я. Я. Болюбаш, І. Є. Булах, М. Р. Мруга, І. В. Філончук. – Наук. вид. – Київ : Майстер-клас, 2007. – 272 с. Педагогічна теорія: навчальний посібник для студентів ВНЗ / [М. Д. Романюк, О. І. Ємець, Н. П. Репела, Я. І. Татунчак]. – Рек. МОН. – Івано-Франківськ : ЛілеяНВ, 2011. – 592 с.
Книга п'яти або більше авторів	Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX–перша третина XX ст.) : монографія / О. В. Сухомлинська, Н. П. Дічек, Н. М. Гупан [та ін.]. – Київ : Пед. думка, 2013. – 620 с. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні : [монографія] / В. Бугров [та ін.] ; НАПН України, Ін-т вищої освіти, Ін-т лідерства, інновацій та розвитку. – Київ : Ін-т вищ. освіти НАПНУ, 2014. – 156 с.
Книга без автора	Антологія української літературно-критичної думки першої половини XX століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.

Багатотомні видання	Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології : вибр. твори. Київ : Рад. шк., 1983. Т. 1. 480 с.
Матеріали конференцій	Науково-педагогічна спадщина Антона Макаренка у практиці сучасних освітніх закладів : тези Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 125-й річниці від дня народження Антона Семеновича Макаренка, Херсон, 19 березня 2013 р. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих [та ін.]. – Херсон : Олді-плюс, 2013. – 306 с.
Збірки наукових праць	Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). Вип. 5. До 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка та 25-річчя кафедри стилістики української мови / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; редкол. : В. П. Андрущенко [та ін.]. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 373 с.
Словники	Педагогіка: базовий словник термінів та понять для студентів / О.І. Кремець, Ю.І. Лимар. – Луганськ: ВДВ ЦІТ Національного університету ім. Т.Г.Шевченко, 2013. – 56 с.
Складові частини книги, монографії	Крупенина Н.А. Основні процеси та структурні компоненти адаптації в соціокультурному середовищі / Н.А.Крупенина, Зірак Абдулла Карім // Стратегічні пріоритети соціального розвитку регіону : монографія / За ред. С.Г.Будагова. – Луганськ: Промінь, 2013. – С. 122-133.
Стаття із збірника	Карпенко О. Г. Соціально-педагогічний моніторинг професійної підготовки студентів до соціальної роботи / О. Г. Карпенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 21. – С. 141-147.
Стаття з періодичного видання	Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. Кизенко В. І. Постнекласична методологія профорієнтаційної діяльності в умовах профільного навчання / Кизенко Василь Іванович // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 1. – С. 94-108. Луцюк А. М. Новаторська педагогіка В. О. Сухомлинського і Нова українська школа: дослідницька робота вчителя. Пед. пошук. 2018. № 3 (99). С. 20–23.
Автореферати дисертацій	Заболотна О. А. Альтернативна освіта дітей та молоді шкільного віку у країнах Європейського Союзу [Текст] : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора пед.наук. Спец.13.00.01 загальна педагогіка та історія педагогіки / О. А. Заболотна ; Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Тернопіль). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – 35 с.
Законодавчі та нормативні документи	Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10– 22.

	Про позашкільну освіту : закон України : за станом на 9 січня 2014 року : офіц. вид. – Київ : Парламент. вид-во, 2014. – 26 с. – (Закони України).
Бюлетні	Бюлетень з проблем вищої школи за 2010 рік / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад. : Т. Опря, В. Пархоменко]. – Кам'янецьПодільський : К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2011. – 41 с.
Стандарти	ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила(ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Електронні ресурси	Проект Концепції розвитку освіти на період 2015-2025 років [Електронний ресурс] / Стратегічна дорадча група «Освіта». – Київ, 2014. – Режим доступу : http://osvita.ua/news/43501/